

МОНАРХИЧЕСКИТЕ СЕМЕЙСТВА В ЕВРОПА

Благой Цонев, студент

Както е известно, монархията е форма на управление, при което върховната държавна власт официално е съсредоточена в ръцете на едноличен държавен глава – монарха (от гр. *Monarchia* – едновластие). Съгласно традицията, монархическата власт се третира като „дадена от Бога“, предимно наследствена, но в някои случаи – изборна. Най-типична е монархията за феодализма, където преминава през различни фази, невинаги подредени хронологически. Известна е раннофеодалната монархия, при която е налице тенденция към големи териториални владения, претендиращи да заместят древните империи (държавата на Карл Велики, Византия и др.) По-късно настъпва период на раздробеност, със слаба централна власт, когато властта на монарха е ограничена от тази на феодалните владетели. Най-силна е абсолютната монархия, предимно през XVI–XVII в. През следващите столетия властта на монарха, по правило наследствена, се ограничава от компромиси с поземлената аристокрация и промишлено-търговската буржоазия.

Днес в Европа (където доминира републиканското устройство) съществуват само конституционни монархии. В тях ролята на монарха е ограничена на основание на конституцията, която предава законодателните функции на парламента, изпълнителните – на правителството. Монархът формално притежава важни прегогативи – назначава правителството, сменя министрите, издава укази, има върховенство по отношение на военните и полицейски органи, може да спира закони и да разпуска парламента и т.н. Фактически, обаче, тези пълномощия са в ръцете на кабинета. Самият монарх трябва да координира своите действия с министрите, той не може дори да гласува, за да не показва политическо пристрастие. Той „царува, но не управлява“. Все пак, обаче, той запазва лостове за влияние – по линия на офицерския корпус, който се заклева пред него

и се назначава от него (естествено със съответно решение на компетентните власти), на църковното ръководство, с което съществуват канонични и функционални връзки, по международна династическа линия, чрез определени финансови ресурси и канали, и др. Безспорно най-важна е ролята на монарха при държавна криза, когато управленческите институции блокират. Тогава той остава единствено действащата легитимна власт, и повечето конституции му предвиждат реални правомощия в такъв момент. С други думи, монархията е гъвкав и адаптиращ се институт, който запазва своята роля и в съвременните условия. Най-важните му обществени опори са историческата традиция, национално-психологическите особености, социалната структура.

Днес в Европа има много известни личности, чийто родове са столетия наред център на общественото внимание. Кои са тези семейства? Защо те имат правото да владеят земя, чието име носят в качеството на „династии“? По какво те се отличават от другите, кои са техните предимства, вярно ли е, че те се обвързват в семейни връзки само помежду си, и какви са перспективите на всичко това. Смятаме, че една кратка информация по тези въпроси би представлявала интерес за читателя.

Първо на въпроса – кои са тези семейства. В Европа има хиляди фамилии с аристократичен произход, но между тях се открояват около 120, които са дали принцове, крале, царе, императори. Повечето от тях са свързани с наследствени владения, най-вече архаични. Знаят ги специалистите по генеалогия и хералдика, и само няколко са онези фамилии, които са оказвали влияние върху съдбата на континента, имат и днес живи представители, дори продължават гордо да „оглавяват“ европейски нации или да претендират за властта в тях.

Това са семейства като Сакс-Кобург Гота (Saxe-Coburg Gotha), Хабсбург-Лотаринги (Habsburg-Lorraine), Хохенцолерн (Hohenzollern), Глюксбург (Glucksburg), Бурбоните (Bourbon), руската династия Романови и още няколко, които от няколко века са най-мощните, участвали са в упражняването на властта на Континента, макар че като личности невинаги са били достойни за пример и почит.

Сакс-Кобург Гота са фамилия, владееща малкото място Гота в провинцията Тюрингия на Източна Германия от 1826 до 1918 г. Известни са като „херцозите от Гота“. От семейството Сакс-Кобург Гота произлизат повечето европейски монарси. Така през 1839 г. Леополд I Сакс-Кобург-Гота става крал на Белгия и династията владее и до ден днешен в тази държава. Днешният крал Алберт II се титулува именно Алберт Сакс-Кобург Гота, крал на Белгия.

Днешната английска кралска династия Уиндзър също има гените на Сакс-Кобург Гота. Най-дълго царувалата британска кралица Виктория се омъжва за Алберт, херцог от Сакс-Кобург Гота, и децата им са носели тази фамилия (Едуард VII). Но през Първата световна война, поради бушуващите антигермански настроения, крал Джордж V я променя на „Уиндзър“ по названието на едноименния дворец близо до Лондон. Но независимо от това, в жилите на кралското семейство продължава да „тече кръвта“ на Сакс-Кобург Гота.

Сакс-Кобург-Гота е и българското царско семейство след 1887 г. (през 1879–1886 г. царува Александър I от рода Батенберг, детрониран от военен преврат). Тогава Великото народно събрание избира за цар Фердинанд I Сакс-Кобург Гота, лейтенант в австрийската армия. Португалската кралица Мария II през XIX в. също е от тази династия, но семейството и запазва името Брагандза. По този начин гените на Сакс-Кобург Гота днес се проследяват у белгийския крал Алберт II, английската кралица Елизабет II, българският министър-председател Симеон II (проблемът с точното му титулуване е спорен), наследниците на португалския престол.

Семейството Романови се възкачва на престола на Русия през 1613 г. след колапса на Рюриковичите. Първият руски цар от Романови е Михаил Романов. Първите владетели от Романови се стараят да укрепят властта си най-вече в Московското княжество, тъй като Русия е в криза под ударите на поляци и шведи.

Но през 1654 г. династията сполучва да присъедини голяма част от Украйна, върви разширение на Изток (Сибир). А след възцаряването на цар Петър I (1682 г., фактически 1689 г.) за-

почва истинската експанзия на царството. След него руските владетели започват да се женят за принцеси от европейските кралски и княжески родове и така кръвта на Романови се смесва с останалите монархически семейства. Така например най-видната руска владетелка Екатерина Велика е чистокръвна немкиня от рода Анхалт-Цербст, омъжена за престолонаследника, после за кратко цар Петър III. Александър III (1881–1894) е женен за Мария Глюксбург от Дания. Тъй като нейната сестра е снаха на британската кралица Виктория, последният коронован руски цар Николай II е първи братовчед на Джордж V и на гръцкия крал Константин I. Днес част от Романови живеят в Америка, а друга – в Европа. Главата на царското семейство е великата княгиня Мария.

Глюксбург са датското кралско семейство. Потеклото им е от двореца Олденбург в Дания и първоначално името на династията е Олденбург. Последният владетел с това име е Кристиян IX (1863–1906) Неговият син Фредерик VIII променя името ѝ в Глюксбург. Внуците и децата на Кристиян стават монарси в редица европейски страни. Дъщеря му Дагмар (Мария) е съпруга на руския цар Александър III, другата му дъщеря Александра става английска кралица (съпруга на Едуард VII) а най-малката им сестра Тира се омъжва за Алберт, херцога на ХанOVER. Впрочем, ХанOVERската династия осигурява близо един век монарсите на Великобритания. Вторият син на Кристиян IX става крал на Гърция под името Георг I. На брат му Валдемар Датски са предложени короните на България и Норвегия, но той отказва, защото и на двете места се опасява от сурова опозиция.

Така днес кръвта на Глюксбург тече в седем европейски короновани глави, някои макар и без корони: датската кралица Маргарет II, гръцкия крал Константин II, английската кралица Елизабет II, Великата московска княгиня Мария, сръбския принц Александър, наследника на последния германски кайзер Вилхелм II, норвежкия крал.

Кристиян IX е наречен „дядото на Европа“, защото неговите наследници по един или друг начин се оказват на владетелски позиции в редица европейски държави.

Хохенцолерните са една от най-старите династии в Европа. Името идва от двореца Цолер, близо до Хечинген в Германия. Първо владеят Бранденбург (1415–1701), после Прусия (1701–1870), и накрая се оказват на германския имперски трон (1870–1918). Сред широката публика имат имиджа на милитаристична и диктаторска раса. Последният германски владетел от династията – кайзер Вилхелм II абдикира през 1918 в Холандия, осъден е от международен съд като един от главните виновници за Първата световна война, но холандското правителство (вероятно подкрепяно от Лондон) не го екстрадира. Умира през 1940 г. Представителите на швабската линия на Хохенцолерните – Хохенцолерн-Зигмаринен, управляват в Румъния от 1866 до 1947 г. Техен наследник е крал Михай (род. 1921 г.), награден от Сталин с орден „Победа“ и личен самолет за арестуването на диктатора ген. Й. Антонеску. Все пак той е прогонен от страната през 1947 г. След падането на комунизма в Румъния регистрира определена политическа активност.

Друга влиятелна фамилия са Бурбоните. Аристократичното семейство Бурбон се създава още през IX в. като първото известно име е барон Адемар. По-късно, през 1276 г. Беатрис де Бурбон се омъжва за Робер дьо Франс, син на Луи IX. Така те получават правото си на френската корона. Бурбоните идват на власт през 1589 г. и управляват Франция до 1830 (с прекъсване от 1792–1815 г.).

Най-видни нейни представители са Анри IV Наварски, Луи XIII, Луи XIV („Краля – слънце“). По това време френският абсолютизъм укрепва, а Франция се радва на хегемония в Европа. Бурбоните се сродяват с много кралски семейства. Една от дъщерите на Луи XVIII, Кристина, се омъжва за Виктор Амадео от Савоя. Друга дъщеря, Мария, става съпруга на английския крал Чарлс I Стюарт, а Елизабет се омъжва за испанския крал Филип IV. След смъртта на бездетния Карлос II и Войната за испанското наследство (1700–1714) за крал на Испания е утвърден Филип V (внук на Луи XIV). По този начин Бурбоните укрепват в тази страна. Те царуват и до ден днешен, като през 1975 г. Хуан Карлос I зае испанския престол. Бурбонската кръв (белег на която е типичния нос) тече в много владетелски фамилии, вкл. и българския клон на Сакс-Кобург Гота.

Не по-малко известен в историята е родът на Хабсбургите. За основател се смята, с известна несигурност, каролингският благородник Гунтрам Богатия. Името идва от семейния замък на швейцарската река Ааре, изграден от епископа на Страсбург Вернер през 1020 г. Първият носител на титлата „граф Хабсбург“ е племеникът на епископа. През 1273 г. Хабсбургите излизат на голямата европейска сцена, като граф Рудолф от фамилията е избран за император на Свещената Римска империя. След смъртта на сина му Алберт (1308) семейството увеличава фамилините владения с династични бракове и войни с дворовете на Бохемия и Унгария. От 1438 г. до 1806 г. почти неизменно Хабсбург е владетел на тази империя.

Видна персона във историята на Хабсбургите е Максимилиан I (1493–1519) който присъединява бургундските земи, Арагон и Кастилия. Синът му Карлос V наследява Испания, задморските и владения, Нидерландите, част от Италия, хабсбургските германски и австрийски владения. Това е връхната точка на Хабсбургското могъщество. След Аугсбургския мир от 1555 г., германо-испанската империя се разделя на две части: Испания, владееща още Нидерландите, италианските области и задморските земи, и Австрия, на която са подвластни Бохемия (Чехия) и Унгария. След 1714 г. в Испания се установява френски бурбонски клон, и същинските Хабсбурги остават в Австрия. Въпреки че Хабсбургска Австрия играе видна роля в европейската политика и влиза в състава на „Европейския концерт“ (великите сили), тя търпи поражения и губи територии до 1867 г. Тогава се сглобява последния и вариант – дуалистичната Австро-Унгария. След разгрома в Първата световна война последният хабсбургски владетел Карл I е изгонен от правителството на новата Австрийска република (1919) и умира в изгнание.

Последният „титуляр“ на рода – Ото фон Хабсбург (род. 1912) през 1963 г. се отказва от претенции и титли и получава право да посещава родината си. Същият е гражданин на ФРГ, откъдето е избран в Европейският парламент. Но редица експерти са на мнение, че този отказ е чисто тактически. Напоследък Ватиканът започва игра с „Хабсбургската карта“: пов-

дига се въпросът за канонизация на Карл I, който се стремял към прекратяване на Първата световна война.

Понастоящем в Европа властвуват (казано условно, разбира се) следните династии:

Белгия – Ветин (Сакс-Кобург Гота)

Великобритания – Уиндзър

Дания – Глюксбург

Лихтенщайн – Лихтенщайн

Люксембург – Насау

Испания – Бурбони

Монако – Грималди

Норвегия – Глюксбург

Холандия – Оранж-Насау

Швеция – Бернадот (основоположник – бивш генерал от Френската революция)

Явно или по-дискретно за трона претендират албанския Лека I, изгонен от комунистите през 1946, бразилският Луис Гастао, от династиите Орлеан и Брагандза (род. 1938), френските „титуляри“-съперници Анри VII Парижки (род. 1933) и Луи XX Бурбон (1974), а също Шарл Наполеон от Бонапартите (р. 1950), германския Фридрих Вилхелм Хохенцолерн-Зигмаринен (р. 1950), италианският Виктор-Емануил IV (род. 1937), черногорецът Николай II (род. 1944), португалският Дуарте III (род. 1945), румънският Михай Хохенцолер (род. 1921), руските претенденти-съперници княз Николай Романов (1922), великата княгиня Мария Владимировна (р. 1953), югославският Александър II (род. 1945), гръцкият Константин II (р. 1940). Още повече са претендентите за многобройните бивши германски и италиански монархически владения, днес региони, провинции и просто градове.

Въпреки че всички тези семейства се приспособяват към съвременния начин на живот и политически условия, те продължават съзнателно да се обгръщат в мистерия, а някои чакат своя шанс. Като действащи монарси, претенденти или просто аристократични фамилии те живеят отделно от останалите хора, волно или неволно ги третират като по-низши

същества, присвоявайки си някакво право да бъдат приемани като „Божии помазаници“ от обикновения народ.

Каква ще е тяхната по-нататъшна съдба, е трудно да се предположи. Ако гражданското общество се развива на базата на равенството пред закона, демокрацията, човешките права и научно-техническия прогрес, логично е все повече да бъдат ограничавани различните привилегии по произход, съсловие, заслуги от миналото и т.н. Различните „титуляри-кrale“, престолонаследници, херцози, маркизи, графове и барони (там където законодателството допуска подобни титли) които и сега са екзотични персонажи сред населението, постепенно ще се асимилират в общата маса. Колкото и да опазват „синята си кръв“, те все повече се смесват с „обикновените“ граждани, заради динамиката на живота и нормалните човешките чувства и контакти. Логично е да намаляват и монархиите, ролята им да се свежда все повече до туристическа атракция. Но би било преждевременно те да се „отписват“ от живота. Макар че е отдавна изживяна исторически, монархията не е изживяна политически. Тя все още играе роля и като символ, и като механизъм на дадена национално-обществена система. Някои съвременни философи и политици дори ѝ предсказват някакво възраждане.

ЛИТЕРАТУРА

Funk & Wagnall, New Encyclopedia, vol. 12-13, Dun and Bradstreet Corp., New York 1985

[Http://www.heraldica.org/faqs/atrfaq. htm](http://www.heraldica.org/faqs/atrfaq.htm)

дига се въпросът за канонизация на Карл I, който се стремял към прекратяване на Първата световна война.

Понастоящем в Европа властвуват (казано условно, разбира се) следните династии:

Белгия – Ветин (Сакс-Кобург Гота)

Великобритания – Уиндзър

Дания – Глюксбург

Лихтенщайн – Лихтенщайн

Люксембург – Насау

Испания – Бурбони

Монако – Грималди

Норвегия – Глюксбург

Холандия – Оранж-Насау

Швеция – Бернадот (основоположник – бивш генерал от Френската революция)

Явно или по-дискретно за трона претендират албанския Лека I, изгонен от комунистите през 1946, бразилският Луис Гастао, от династиите Орлеан и Брагандза (род. 1938), френските „титгуляри“–съперници Анри VII Парижки (род. 1933) и Луи XX Бурбон (1974), а също Шарл Наполеон от Бонапартите (р. 1950), германския Фридрих Вилхелм Хохенцолерн-Зигмаринен (р. 1950), италианският Виктор-Емануил IV (род. 1937), черногорецът Николай II (род. 1944), португалският Дуарте III (род. 1945), румънският Михай Хохенцолер (род. 1921), руските претенденти-съперници княз Николай Романов (1922), великата княгиня Мария Владимировна (р. 1953), югославският Александър II (род. 1945), гръцкият Константин II (р. 1940). Още повече са претендентите за многобройните бивши германски и италиански монархически владения, днес региони, провинции и просто градове.

Въпреки че всички тези семейства се приспособяват към съвременния начин на живот и политически условия, те продължават съзнателно да се обгръщат в мистерия, а някои чакат своя шанс. Като действащи монарси, претенденти или просто аристократични семейства те живеят отделно от останалите хора, волно или неволно ги третират като по-низши

същества, присвоявайки си някакво право да бъдат приемани като „Божии помазаници“ от обикновения народ.

Каква ще е тяхната по-нататъшна съдба, е трудно да се предположи. Ако гражданското общество се развива на базата на равенството пред закона, демокрацията, човешките права и научно-техническия прогрес, логично е все повече да бъдат ограничавани различните привилегии по произход, съсловие, заслуги от миналото и т.н. Различните „титуляри-крале“, престолонаследници, херцози, маркизи, графове и барони (там където законодателството допуска подобни титли) които и сега са екзотични персонажи сред населението, постепенно ще се асимилират в общата маса. Колкото и да опазват „синята си кръв“, те все повече се смесват с „обикновените“ граждани, заради динамиката на живота и нормалните човешките чувства и контакти. Логично е да намаляват и монархиите, ролята им да се свежда все повече до туристическа атракция. Но би било преждевременно те да се „отписват“ от живота. Макар че е отдавна изживяна исторически, монархията не е изживяна политически. Тя все още играе роля и като символ, и като механизъм на дадена национално-обществена система. Някои съвременни философи и политици дори ѝ предсказват някакво възраждане.

ЛИТЕРАТУРА

Funk & Wagnall, New Encyclopedia, vol. 12-13, Dun and Bradstreet Corp., New York 1985

[Http://www.heraldica.org/faqs/atrfaq. htm](http://www.heraldica.org/faqs/atrfaq.htm)